בסוד שיח

שאול שיף

הארכיאולוגים ועיסקת החילופין

בשעתו, כאשר רבו ההתנגשויות בין אנשי "אתרא קדישא" לבין שוטרי משטרת-ישראל על רקע החפירות הארכיאולוגיות באזור G (מעל מעיין השילוח), פנו רבנים בארה"ב למשרד החוץ שלהם וביקשו התערבותו נגד המשך החפירות. ממשרד החוץ פנו לשגרירות ארה"ב בתל-אביב והורו לבדוק מה באמת קורה. נציג השגרירות שהיה במקום, לא הבין בדיוק על מה המהומות ופנה לארכיאולוג מאיר בן דב, שיבהיר לו במה דברים אמורים. בן דב הסביר לו באריכות את המניעים של הציבור החרדי המתנגדים לפגיעה בקברים והוסיף: "הם מתכוונים ברצינות. ככה זה העם הזה. כל ההבדל בין הדתיים לבין החילוניים הוא בכך, -שהחילונים נוהגים כבוד כלפי עצמות שהם מכירים אישית ואילו החרדים רואים עצמם אחראים גם לגבי דורות קודמים".

בעוד שורות אלו נכתבות, נערכת הרבנות הצבאית לקבל את גופתו של איתמר איליה ז"ל ובכך מגיע לקיצו המו"מ הממושך עם החיזבאללה, שהיה מתיש ומייגע, ובסופו משולם מחיר כבר ביותר עבור גויתו האחת של חייל צה"ל. אין הרי ספק ששישים המחבלים המשוחררים כחלק מעיסקת החילופין יחזרו ליחידות הטרור והפיגועים ובכל זאת אין אחד בישראל, להוציא אולי מיעוט מבוטל, שמערער על שיקול הדעת של הממשלה וצה"ל בעניין זה.

כל הפרסומים על העיסקה הזאת, מלווים את המשך העימות בין "אתרא קדישא" לבין ארכיאולוגים ותומכיהם מבין הפוליטיקאים. הארכיאולוגים והקבלנים שאיש מהם אינו מוחה על מחיר עיסקת החילופין עם החיזבאללה, ממשיכים להתעקש על זכותם לחטט בקברים או לבנות עליהם. מדוע אין להם את הרגישות כלפי מתי העבר, יהיה מספר השנים אשר יהיה, כפי שקיימת אצל כולם לגבי המתים בהווה? האמנם רק המרחק בשנים הוא הקובע? החל מהקמת המדינה ועד היום יש לגלות רגישות ולשלם כל מחיר נדרש ואילו קברי יהודים מהעבר הרחוק הפקר. למה? מדוע? האמנם הסברו של מאיר בן דב נכון, צודק, והגיוני? שיחרור 60 מחבלים חיים שפיקוח נפש ממש כרוך בכך כן, וספקולציה נדל"נית וכל מעשה אחר על קברים, רוחים את המתים?

הרבי מלובביץ' איחד בין המשיחיסטים לבין מתנגדיהם

ביום ראשון הקרוב, ד' תמוז, תיערך בכפר חב"ד ההתוועדות המרכזית לציין יום ההילולא של האדמו"ר מלובביץ' ובה יטלו חלק גם המשיחיסטים ומנהיגיהם. זאת, למרות שהכנס יזום ומאורגן על-ידי צעירי אגודת חב"ד השוללים, כידוע, את התנועה המשיחיסטית מכל וכל. הכנס הנפרד של המשיחיסטים שאמור היה להתקיים ביום חמישי (אתמ"ל) בוטל. תהיה זו התוועדות שתתאפיין בניסיון הכן שנעשה כעת, לאחר את תנועת חב"ד על שני פלגיה האידיאולוגיים.

עד כאן פורסם כבר במדורו של טולי פיקרש ב"הצפה", ואני לא באתי אלא לספר איך קרה הנס הזה, שזרמים רגשיים כה סותרים, הגיעו לכלל הידברות ולנכונות להתוועד תחת קורת גג אחת.

וכך דווח לי.

ב-י' שבט האחרון (ה"יארצייט" של הריי"ץ) התקיימה התוועדות חסידית בבניין "770" שבכפר חב"ד. באמצע ההתוועדות נכנס לאולם הרב ציק ומרוני, ממנהיגי המשיחיסטים והתיישב כאחד המתוועדים. בסמוך אליי ישב דובר חב"ד, מנחם ברוד, שהוא מן המתנגדים היותר קשים למשידייסטים. השניים, באותה עת, היו בנתק מוחלט ושלוש שנים לא החליפו מילה ביניהם. ברוד סבור היה שתוך רקות יעופו באולם כסאות וכדי למנוע זאת קם ועזב את המקום. משהגיע לביתו החל מהרהר: בכל זאת חסידים והתוועדות חסידית מקרבת לבבות, שמא לא עשיתי את המעשה הנכון כאשר עזבתי את המקום? ואכן, באותו בלילה חזר להתוועדות, דבר ששיפר את האווירה מסביב לשולחן. הורמו כוסיות "לחיים" ותוך כדי חילופי ברכות הלומי ווידקה הוכרז, כי הכנס הבא יהיה משותף למשיחיסטים ולמתנגדיהם.

לקראת חג הפסח היה מי שניסה לשדך בין מנחם ברוד לבין ציק ומרוני, כדי להביא לסיומה של המחליקת, אלא שציק החליט שאינו זקוק למתווכים. במוצאי החג הראשון של פסח הוא בא לביתו של ברוד לברוק אם ניתן להזיז דברים. ברוד הסביר כי מה שקורה בחב"ד עלול בסופו של דבר להוביל לפילוג בפועל והציע דרכים לשיתוף פעולה. בין השניים נוצרה אווירה טובה והיה מקום לתקווה, כי ההתוועדות של ג' תמוז תבטא את האחדות הפנימית. אלא שכאן באה ההפתעה כשהמשיחיסטים הודיעו על כוונתם לערוך כנס נפרד בסמוך לג' ה.מז. במקרה פגש ברוד את הרב בריך ברעז יורקוביץ' מרבני המשיחיסטים ושאל אותו מה עניינו של הכנס הנפרד. "הרי בי' שבט לא עשיתם שום אירוע מרכזי וכמו-כן גם לא בי"א ניסן, אז דווקא ב-ג' תמוז – תאריך שאינכם מכירים בו? פירוש הדבר, שאתם מחפשים את המחלוקת".

כשפנו להרב יורקוביץ לחתום על המודעה המזמינה לכנס המשיחיסטים ב-א' תמוז, סירב לחתום עליה, והסביר כי לדעתו הכנס הזה מיותר. אמרו לו מה לך להחליט על דעת עצמך, תפתח ב"אגרות קודש". (מפתיחה מקרית בכרך כלשהו של אגרותיו של הרבי מלובביץ', מסתמכים המשיחיסטים, ולא רק הם, בניהול עניניהם. הם שואלים והנאמר באגרת זוהי התשובה מה ואיך לעשות). קיבל הרב יורקוביץ את העצה ושאל ב"אגרות קודש", התשובה שנתקבלה: "שנואה המחלוקת וגדול השלום".

מאז שנענה במשפט זה, נכנס הרב יורקוביץ לפעילות ותבע מחבריו התוועדות מאוחדת ומלוכדת. החל מו"מ. המשיחיסטים תבעו שלא ייכתב "יום ההילולא" ושאחד הדוברים בהתוועדות יהיה רב המייצג את השקפת עולמם.

המו"מ הזה על על שרטון, וביום חמישי שעבר התכנס ועד הפעולה של המשיחיסטים בכפר חב"ד, לדון בפרטי הכנס הנפרד. כל הניסיונות של הרב יורקוביץ' לשכנע כי יש לקיים התוועדות מאוחדת עלו בתוהו. בתפילת מנחה באותו יום פגש הרב יורקוביץ את מנחם ("מנדי") ברוד וביקשו להכנס לעוב האריות של המשיחיסטים ולשכנעם לבטל את ההתוועדות הנפרדת. משהגיע לישיבת הוועדה המארגנת, החלו במקום חילופי דברים בטונים גבוהים שהרעידו את הסביבה. ברוד הזהיר, כי הכנס יכריז למעשה על חב"ד המפולגת, שכן. לא יהיה מנוס מהסתייגות גלויה ממנו בכל ההודעות הפומביות.

שיב החל מו"מ והבעייה היחידה שנותרה, היתה תביעת המשיחיסטים להתקין כרזה שעליה סיסמתב: "יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד". צעירי חב"ד הודיעו נהרצות: לא מקובל עלינו. ואז נמצא פתרון יצירתי: אוטובוס של בית חב"ד בהרצליה (משיחיסטים) יחנה מול במת האירוע ועליו הדי תונף ממילא סיסמת "יחי אדוננו". ויאמרו איש לרעהו "לחיים" והמשיחיסטים הוציאו הודעת ביטול על הכנס הנפרד שלהם. ואז קרה דבר פלאי גם לדברי האנטי-משיחיסטים. פרופ' ירמיהו ברנובר (משיחיסט) רצה בכל זאת לדעת האם מה שהוחלט הוא לרצונו של הרבי. וכדרכו, פנה בפני כולם, ל"אגרות קודש". והתשובה שנתקבלה: "לכל המתוועדים בהתוועדות בכפר חב"ד. בימי סגולה הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה אשר כמה שמחות נצטרפו ביחד... יתן ה' יתברך שעל-פי הידוע ששמחה פורצת גדר, תצטרפנה כל שמחות אלו לפרוץ הגדרים וההגבלות המונעים התפשטות הטוב והקדושה... עד אשר גם בחיי היום יום תתראה האחדות של ישראל. אורייתא וקודשא בריך הוא...".

יותר מזה לא היה צריך ומיום ראשון הקרוב, עולה חב"ד, כך כולם מקווים, על מסלול האחדות הפנימית.

מחצרות אדמו"רים וחסידים

ובשנה הרביעית

ג' דברים עלו במחשבה לבראות ואם לא עלו, דין הוא שיעלו... ועל המת שישתכח מן הלב (פסחים דף נד' עמוד ב'). והנה אנחנו בשנה הרביעית להסתלקותו של הרבי מלובביץ' זי"ע (ג' תמוז) ולא רק שאין הוא משתכח מן הלב, אלא כל יום שחולף רק מעצים את חסרונו בכל ההוויה היהודית. החל מהמאבק על שלמות הארץ וכלה במה שמכנים היום "מלחמת תרבות".

הסתלקותו של מנהיג כמוהו, שלא היה ירא מאיש ומוריות לא השפיעה על שיקול דעתו בשום עניין, מגמרת את הדור וכל אלטרנטיבה אינה נתפסת אף כממלאות מקום. חבל רק שכמה מנושאי התפקידים החשובים בתנועת חב"ד בארץ ובארה"ב אינם מבטלים את כבודם מפני כבודו ובכך מערערים את אחדותה.

אבל היום לא נרחיב את היריעה בנקודה מאוד כואבת זו ערב יום ההילולא ונעסוק במה שהרבי נוהג היה לומר לעתים קרובות על חותנו הריי"ץ זי"ע: "במותו יותר מבחיוהי". והנה כאן סיפור אחד מני רבים על השפעתו הנמשכת של הרבי מלובביץ גם לאחר הסתלקותו.

השעה קרובה לחצות-ליל, האורות כבים בזה אחר זה. ניו יורק עולה על יצועה לאחר עמל יום העבודה המפרך. גם בבית-חב"ד הסמוך ל'אוהל' (מקום בו טמון הרבי מלובביץ' זי"ע), מתכוננים לשנת הלילה. השורת סיים את ניקיון הבית ויוצא לדרכו, הרב אבא רפסון עורך סיור אחרון בחצר ובמבואות הבית ובודק כי הכל עומד על מקומו: הניירות והעטים, כוסות הקל־קר, ספרי התהילים וחוברות ה'מענה־לשון'. הוא מסיר אבק בלתי־נראה משיש המטבח ומכין את עצמו ל'קריאת שמע שעל המיטה'.

לפתע נשמעה דפיקה על דלת הבית. הרב אבא כבר רגיל לביקורים שכאלו בכל שעות היממה. הוא ניגש אל הדלת ופתח אותה לרווחה.

בפתח עמדה אשה כבת שבעים וחמש, לבושה בהידור, תיק עור יוקרתי תלה על כתפה וביקשה להיכנס אל הבית. "אני רוצה לגשת לרבי" אמרה.

הרב אבא והאשה התיישבו משני עברי השולחן, ולבקשת האשה הם ניסחו 'פדיון־נפש' ("קוויטל").

"אני בת למשפחה חב"דית", פתחה האישה את סיפור חייה, "אבי היה נוסע לרבי, לליובאוויטש, וביתינו היה בית חסידי חם. חסידים התוועדו שם, בי"ט כסלו עד אור הבוקר. הימים השתנו ועם פרוץ מלחמת העולם ברחנו מהבית, התגלגלנו מעיר לעיר, נפרדתי מהורי, ואט־אט התרחקתי מהיהדות. המשטר הקומוניסטי המשיך את מה שהתחילו הגרמנים ונותקתי כליל מהמסורת שגדלתי על ברכיה.

"בשנת 1991 יצאתי מרוסיה והגעתי לכאן, לארצות הברית. השתוקקתי להגיע לרבי לחלוקת הדולרים ולפרוק את המטען שהצטבר על לבי משך יובל שנים: קשיים, רדיפות, מעצרים ואיבוד משפחה, אך קשיי הקליטה כאן במדינה הלא־מוכרת, מנעו זאת ממני. חיפשתי עבודה וניסיתי להתארגן בסביבה החדשה.

"כשסוף־סוף הגעתי אל המנוחה, והתכוננתי לגשת אל הרבי, נפל הרבי למשכב וחלוקת הדולרים פסקה..."

עוד האשה מספרת את סיפורה, ולפתע נפתחה הדלת ובפתח עמד ארם גבוה. מראהו לא הסגיר את גילו המתקדם. האורח היה רחב כתפיים, גבוה, שער ראשו הכסוף הגיע עד לכתפיו והוא היה לבוש כאיש עסקים אמיד. גילו היה קרוב יותר לתשעים מאשר לגבורות. "בואי", – אמר האיש – "חבל על הזמן. מה את מתעסקת עם שטויות והבלים".

"זה הבוס שלי", הסבירה האשה לר' אבא. "תמתין בבקשה כמה דקות", פנתה האשה ל'קשיש', "תיכף אגש להתפלל אצל הרבי, ואחר־כך נמשיך לדרכינו".

"...אחרי שהרבי הסתלק לעולמו", המשיכה האישה את סיפור חייה, "ניסיתי כל העת לבוא לכאן. אך היות ואני עובדת כ'מנהלת־משק' בביתו של יהודי אמיד, הוא מנע ממני להגיע הנה. לדאבוני, הבוס שלי אתאיסט, חסר אמונה לחלוטין, והוא כלל לא רצה לשמוע על רעיונות שכאלו: קברים, צדיקים, נשמות, כך שלא יכולתי להגיע לאזור הזה. היום, החלטתי שאני מגיעה לכאן בכל מחיר, אפילו תמורת איבוד מקום העבודה. והנה, תודה לא־ל אני כאן".

"חבל על כל רגע שאת מבזבזת פה", אמר האיש בלעג, "תוציאי מראשך את האמונות הטפלות הללו. קומי וניסע הלאה".

"אני מציעה לך לבוא איתי ולהיכנס אל הרבי", השיבה לו הגברת, "אין לך מה להפסיד. בוא, אני מבטיחה לך שלא תתחרט על כך".

צחוק פרוע פרץ מפיו.

האישה לא הרפתה, "נו, בוא". היא קמה על רגליה והחלה לצעוד לכיוון האוהל, "אני ממליצה לך לגשת פנימה".

האיש לא פסק מללעוג לאשה ולאמונתה. אך בד־בבד הוא הלך בעקבותיה. היא ירדה במדרגות האחוריות והוא אחריה. היא חצתה את החדר והוא עדיין לידה, ובמשך כל הזמן הוא מתריס כלפיה: "עזבי את השטויות, אין א־לוקים, אין נשמות, הכל באבע־מייסעס".

"הנה, את רואה את מיסטר פרידמן ששוכב פה". אמר האיש בציניות, "היכרתי אותו, הוא היה גיבן. וזה, מיסטר רוזנבוים שקבור משמאלך, היה חייב לי $15,000", וכך האיש צועד אחריה לכיוון ה'אוהל' כשדעתו יחוחה עליו וצחוקו המתגלגל מהדהד בחלל הלילה של בית הקברות.

הרב אבא רפסון, שנכח בכל מהלך הוויכוח המרתק הזה, הסתקרן לראות כיצד הוא יסתיים. הוא צעד אחרי הזוג עד לתוך ה"אוהל".

כשהם נכנסו אל ה"אוהל", נדם לפתע האיש. הוא עמד אל מול המצבה כמאובן. רעד חלף בגופו והוא עמד כמסומר אל מקומו.

האיש הביט על לוח השיש, הביט והביט, שפתו התחתונה החלה רוטטת ודמעות חמות החלו זולגות על לחייו, כאן, סב ר' אבא על עקבותיו וחזר אל בית־הב"ד.

לאחר כמחצית השעה, שבו השניים אל הבית. לא היה זכר ליהירותו של האיש. עיניו היו אדומות וגועשות. קולו היה מרוסק.

"ראביי רפסון", אמר האיש, "מהפכה התחוללה בלבי. אין לי הסבר לכך. אני אתאיסט מוצהר, אבל כנראה שדעותי היו מוטעות".

האיש שלף פנקס צ'קים מהודר ממקטרונו, רשם צ'ק על סך אלף ושמונה מאות דולר, הגישו ביד רועדת לרב רפסון ואמר: "זו תרומתי הצנועה למקום המבורך הזה".

אחר יצאו השניים מן הבית. תוך שהוא מביט בערגה אל מבנה האוהל המואר, נכנסו לרכבם ונבלעו בחשכת הליל.

עוד נשמה יהודית שהרבי לא ויתר עליה.

עורכת המוסף: נעמי גולן